

DE TOEKOMST VAN DUURZAAM HOUTEN

ONDERZOEK IN OPDRACHT VAN DE REKENKAMER

Inhoudsopgave

1

Duurzaamheid in de gemeente Houten

2

Tussen droom en daad: de ambities

In 2040 is Houten de stilste en schoonste gemeente rondom Utrecht

In 2040 is Houten energie- en klimaatneutraal

In 2040 is Houten nog steeds een van de meest natuurlijke gemeenten rondom Utrecht met volop groen en water

In 2040 zijn duurzaam materiaalgebruik en (lokale) kringlopen gemeengoed in Houten

3

Onderzoek

De onderzoeksvraag en het normenkader

Bevindingen

Maatschappelijke trends en visie

Beleidskader

Financieel en kwalitatief (technisch) kader

Uitvoering van beleid

Verantwoording en Toezicht

4

Van zelf doen naar faciliteren

Rol van de Raad

Rol van het College

5

Conclusies

6

Bijlagen

Normenkader

Bronnen

1 DUURZAAMHEID IN DE GEMEENTE HOUTEN

Duurzame ontwikkeling is een significant onderdeel van het beleid van de gemeente Houten. Het is dan ook een van de pijlers van het beleidsakkoord 2014-2018. Maar wat verstaat de gemeente nu precies onder ‘duurzaamheid’? En hoe effectief en efficiënt is het beleid dat ze hieromtrent uitvoert? De rekenkamercommissie wil dat graag weten. In dit onderzoek worden het effect en de efficiëntie van het beleid en de uitvoering rond het thema duurzaamheid onder de loep genomen.

Leeswijzer

Hoofdstuk één geeft eerst een helicopterview van de verschillende visies op duurzaamheid en de manier waarop de gemeente Houten die visies heeft ingezet. In hoofdstuk twee staan de ambities van de gemeente die in de afgelopen vijf jaar het gemeente-

lijk handelen op het gebied van duurzaamheid hebben gestuurd. In hoofdstuk drie, het eigenlijke onderzoek, is aan de hand van een normenkader systematisch gekeken naar visie, de beleidskaders, de financiële kaders, de uitvoering en naar toezicht en controle. Duurzame ontwikkeling waarmaken vraagt van alle partijen voortdurend flexibiliteit in denken en handelen. Om die reden gaat hoofdstuk vier nader in op de rol van het college en de rol van de raad. In hoofdstuk vijf ten slotte volgen de conclusies.

Duurzaamheid is een flexibel begrip

In het VN-rapport *Common Future* van commissie Brundtland staat een definitie van duurzaamheid die veel navolging heeft gekregen: “Duurzame ontwikkeling is ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen.” Dat betekent dat de invulling van duurzame ontwikkeling telkens verschuift. Het gaat dus om een *voortdurende* ontwikkeling. Tussen 1989 tot 2016 zijn verschillende visies op duurzaamheid ontwikkeld die invloed hebben op het beleid van steden en bedrijven, zie figuur 1 op pagina 4. Ook in de

gemeente Houten verschuift de visie op duurzaamheid voortdurend, zo is op te maken uit de elkaar opvolgende beleidskaders. Duurzaamheid is in de gemeente de afgelopen jaren verbreed van planet naar people en profit, de toon is positiever geworden en er zijn meer personen en beleidsvelden betrokken bij het beleid.

Duurzame stad: ruimte voor eigen ontwikkeling

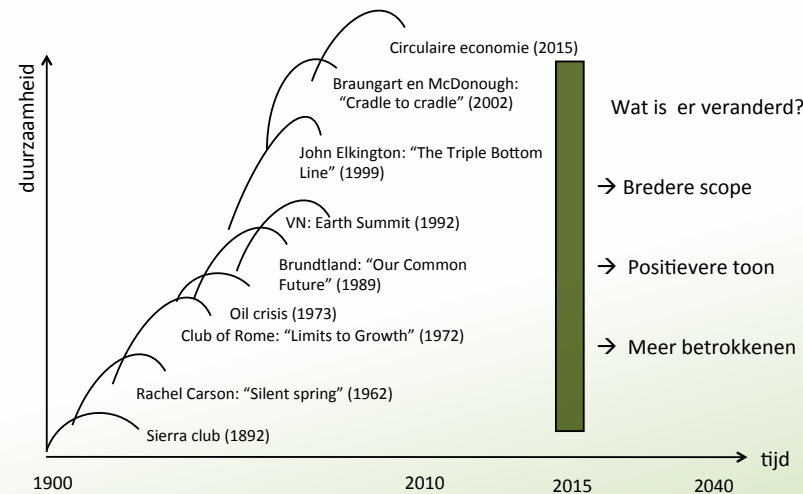
Een groot aantal Nederlandse gemeenten hanteert de definitie van duurzame stad van ICLEI¹, Local Governments for sustainability in 1990: “Een duurzame stad wordt gekarakteriseerd door een groene economie, een gezonde en gelukkige gemeenschap met een slimme infrastructuur. Zij zet in op biodiversiteit, op een energiezuinige stad, is veerkrachtig en gaat efficiënt met hulpbronnen om.” De scope van de duurzame stad is dus breed en biedt ruimte voor iedere gemeente om haar eigen ontwikkelingspad te kiezen. Het duurzaamheidsbeleid van Houten heeft zich ontwikkeld van klimaat- en milieuzorg met een instrumentele insteek (2008-2010), naar een beleid

¹ ICLEI is een vereniging van meer dan duizend lokale gemeenten die de belangen van lokale bestuurders vertegenwoordigt in de Verenigde Naties en op internationale politieke forums. Zij wordt gesteund door Europa.

gestoeld op cradle-to-cradle-principes (C2C) waarin integraal werken en toekomstgerichtheid centraal staan (2010-2040). Vervolgens heeft de ontwikkeling zich voortgezet naar een breder duurzaamheidsbeleid, doordat het college inzet op samenwerken in netwerken rond duurzaamheid (uitvoeringsprogramma's 2010-2012). Het college kiest er hiermee voor derden te verleiden en te stimuleren om duurzaam te handelen en te investeren. Slechts de eisen uit het Bouwbesluit blijven bestaan. Ook het verstrekken van subsidie vervalt. Dat vereist voor de uitvoering van het duurzaamheidsbeleid een meer procesmatige werkwijze van de gemeente, omdat het accent ligt op het contact maken met derden, hen begrijpen en hen overtuigen duurzaam te handelen op basis van vrijwilligheid. Wil de gemeente grip houden op het behalen van de duurzaamheidsambities, dan dienen de inspanningen van derden geborgd te worden, bijvoorbeeld door de intenties vast te leggen in een overeenkomst. Willen bestuurders en medewerkers effectief uitvoering kunnen geven aan deze vorm van duurzaamheidsbeleid, dan zullen zij bepaalde competenties moeten ontwikkelen.

Belangrijke competenties zijn bijvoorbeeld luisteren en een ondernemende houding aannemen. Om voorlichting op maat te kunnen geven en gevoel

Veranderingen

voor de haalbaarheid van maatregelen te verkrijgen, is inzicht nodig in de gevraagde financiële en organisatorische inspanning van partners.

Dat de manier van denken over duurzaamheid en de werkwijze zijn veranderd, is zichtbaar in meerdere gemeentelijke handelingen van de afgelopen vijf jaar. Zo kenden de opdrachten voor de uitvoeringsprogramma's duurzaamheid veel vrijblijvendheid. Dat leidde tot veel zoeken en proberen om mogelijkheden te vinden binnen het beperkte budget en om de nieuwe bestuursstijl in de vingers te krijgen.

Dit is voor een klein deel geslaagd. Inwoners van Houten zijn enerzijds door de gemeente aangespoord tot actie en hebben anderzijds ook zelf initiatief getoond en projecten uitgevoerd. Binnen de gemeentelijke organisatie hebben de afdelingen beheer openbare ruimte en de facilitaire dienst de voor hen specifieke duurzaamheidsaspecten verankerd in hun beleid en daarmee zichtbare resultaten gehaald. Binnen de ontwikkeling van duurzaamheidsbeleid bleef de energiedoelstelling voor Houten het voornaamste duurzaamheidsaspect. Met name op dit aspect controleerde de raad het beleid.

Vijfde duurzaamste gemeente van Nederland: hoe lang nog?

Houten staat op de vijfde plaats in de lijst van duurzaamste gemeentes in Nederland volgens de Telos Nationale monitor gemeentelijke duurzaamheid 2015. Dat is niet zo verwonderlijk. “De gemeente Houten kenmerkt zich als New Town in de nabijheid van Utrecht met hoogwaardige werkgelegenheid door een decennialang volgehouden zorgvuldige planning en ruimtelijke ordening waarbij expliciet duurzaamheidsbeleid niet eens op de voorgrond staat”, aldus de monitor. In Houten is 65 procent van de woningen na 1970 gebouwd met een goede energetische kwaliteit (Telos 2015). Oftewel: de ligging, de historisch ontstane grootte en de typologie van de woningen zijn doorslaggevend voor het behalen van de vijfde plaats.

Houten heeft zijn vijfde plaats vooral te danken aan de jonge woningvoorraad, de stedenbouwkundige opzet (fiets, ov) en de groene omgeving, maar minder aan actief beleid. Wil Houten zijn hoge plaats behouden in de nationale monitor van duurzame gemeenten, dan vergt dat een gerichte

inspanning voor de uitvoering van het duurzaamheidsbeleid op alle werkterreinen. De strategische agenda van de gemeente, met Toekomstvisie Houten, biedt hiervoor kansen. De beleidsprogramma’s Milieubeleid 2010-2040 en het Programma duurzaam 2016-2018 liggen klaar. Het is aan de raad en het bestuur om zich nu in te zetten en capaciteit en budget beschikbaar te stellen. Het Milieubeleid 2010-2040 verwoordt de vier ambities voor Duurzaam Houten:

- In 2040 is Houten de stilste en schoonste gemeente rondom Utrecht;
- In 2040 is Houten energie- en klimaatneutraal;
- In 2040 is Houten nog steeds een van de meest natuurlijke gemeenten rondom Utrecht met volop groen en water;
- In 2040 zijn duurzaam materiaal gebruik en (lokale) kringlopen gemeengoed in Houten.

Deze ambities richten zich alleen op de *planet* aspecten van duurzame ontwikkeling, *people* en *profit* ontbreken. Voor het behalen van de ambities heeft de gemeente verschullende programma's ontwikkeld. De Toekomstvisie Houten 2025 en het programma Duurzaam 2016-2018 (met proeftuin

circulaire stad) sluiten aan bij het landelijk beleid van groene groei. De ontwikkelingen rond het Eiland van Schalkwijk zijn hier een goed voorbeeld van. Om te zijner tijd het effect van deze programma's te kunnen toetsen, moet de gemeente prestatie-indicatoren ontwikkelen zodat de activiteiten en resultaten in de jaarrekening opgenomen kunnen worden. Deze prestatie-indicatoren kunnen zowel over inhoudelijke doelstellingen gaan als over procesdoelstellingen. Tot op heden wisselen de prestatie-indicatoren (waarvan slechts een klein deel betrekking heeft op klimaat/milieuzorg) per jaarrekening en ligt de focus met name op de 16 procent energie-doelstelling.

2 TUSSEN DROOM EN DAAD, DE AMBITIES

Dit hoofdstuk beschrijft de vier ambities die in de afgelopen vijf jaar het gemeentelijk handelen op het gebied van duurzaamheid hebben gestuurd. De Houtense Principes uit het milieubeleidsplan 2010- 2040 zijn niet gebruikt bij afwegingen. De Roadmap is als planningsinstrument noch als meetlat gebruikt. Om die reden worden alleen de ambities in dit onderzoek eruit gelicht. Zij vormen de leidraad van alle beleidsstukken en de daaruit voortvloeiende acties die de gemeente Houten heeft ondernomen op het gebied van duurzaamheid.

Per ambitie wordt beschreven wat de gemeente Houten eronder verstaat en welke rol zij voor zichzelf ziet. Waar relevant zijn er enkele projecten uitgelicht.

In 2040 is Houten de stilste en schoonste gemeente rondom Utrecht

De ambitie stil & schoon heeft sterke wortels in het 'oude' milieubeleid, dat in belangrijke mate draaide om maatregelen op het gebied van geluid, geur en lucht. De gemeente heeft voor deze ambitie vooral ingezet op het wettelijk kader en het handhaven daarvan. Voor het begrip *stil* gelden wettelijke normen voor het toegestane verkeers- en spoorweggeluid. De toegestane geluidsnorm in de woningen staat vermeld in het bouwbesluit. De bedrijvigheid op de bedrijventerreinen in Houten verplicht niet tot het maken van geluidskarten. In het verleden zijn er voor de bedrijventerreinen Meerpaal en Koppeling/de Schaft geluidszones ingesteld.

In de gemeente Houten liggen veel treinsporen, met de bijbehorende extra geluidsbelasting. Met geluidschermen en raildrempels is dit grotendeels aangepakt. In het Actieplan geluid (2013 -2018) staat dat uit berekeningen blijkt dat maximaal 3 procent van de inwoners gehinderd wordt door wegverkeers-

lawaai, voor railverkeerslawaai ligt dit percentage op 1,5 procent.

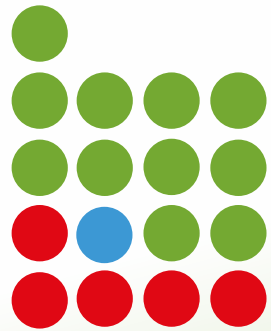
Het begrip schoon uit het Milieubeleidsplan 2010 moet geïnterpreteerd worden als zorg om alle omgevingsfactoren die invloed hebben op gezondheid en welzijn, zoals fijnstof. Zo maakt de gemeente gebruik van speciale motorolie voor het eigen wagenpark, zodat de uitstoot van fijnstof met 35 procent verminderd is. Op de site van de gemeente worden tips gegeven voor stoken van open haard en kachel om de uitstoot van fijnstof tegen te gaan. Het begrip schoon is ook vastgelegd in het Beeldkwaliteitskader Openbare Ruimte 2012. Dat kader geeft met name beoordelingscriteria voor de zichtbare aspecten van de openbare ruimte. Voor bewoners geeft het beeldkwaliteitskader precies aan welke visuele elementen ze concreet in hun eigen woonomgeving kunnen verwachten en voor het gemeentebestuur en ambtenaren de te behalen doelen.

- Uit de leefbaarheidmonitor 2010 bleek dat 71 procent van de inwoners vindt dat de eigen buurt schoon is. Monitor Sociale kracht (2014) geeft aan dat dit inmiddels 75 procent is.²

Stil & Schoon

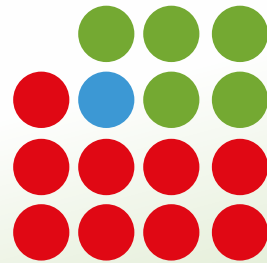
68 projecten

De gemeente Houten onderscheidt in de Nota van Uitgangspunten vijf soorten activiteiten om tot duurzaamheid te komen. De illustraties in dit hoofdstuk geven voor iedere ambitie aan hoeveel uitgevoerde (groen) en niet uitgevoerde projecten (rood) er per activiteit zijn geweest. De projecten die ten tijde van dit onderzoek nog liepen, zijn blauw.

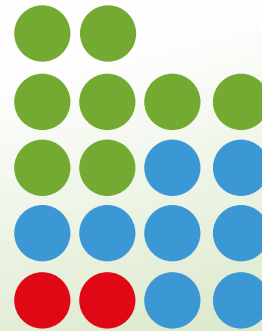
17

Informeren
stimuleren
ontzorgen

15

Duurzame
kaders
stellen

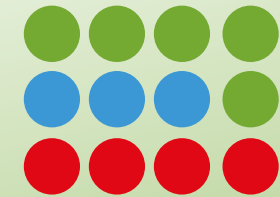
18

Duurzaam
integreren

4

Duurzaam
doen

12

Duurzaam
samenwerken

Projecten zonder categorie: 2

Uitgevoerd

Niet uitgevoerd

In uitvoering

In 2040 is Houten energie- en klimaat-neutraal

De Rijksoverheid wil dat in 2020 van alle energie die we in Nederland gebruiken 14 procent uit duurzame bronnen komt. Voor 2050 streeft de Rijksoverheid naar een zo duurzaam mogelijke energievoorziening. Dan moet de uitstoot van broeikasgassen 80 tot 95 procent minder zijn vergeleken met 1990.

In 1999 is als doel 11 procent van het primair energiegebruik (gas en elektriciteit) genoemd. In die tijd is de keuze voor windpark Veerwagenweg (huidige windpark Houten) gemaakt. De doelstelling in het Milieubeleidsplan 2010 -2015 is geïnterpreteerd als 11 procent van het gemeten energieverbruik (gas, elektra en warmte) van het afgelopen jaar. Bij de coalitieonderhandelingen is in het Beleidsakkoord 2014-2018 als doelstelling genoemd dat 16 procent van het huishoudelijk energiegebruik (gas, elektra, warmte) van het lopende jaar duurzaam en lokaal wordt opgewekt. De lokale duurzame energieproductie als percentage van het huishoudelijk gebruik bedroeg in 2014 7 procent. Dit is

gebaseerd op de productie van windpark Houten en het aantal zonnepanelen in Houten.

Duurzame energieproductie

Ambities op het gebied van energie haalt de gemeente via een tweesporenbeleid: door te besparen op gebruik en door op te wekken uit duurzame bronnen. Voor die laatste strategie, opwekking uit duurzame bronnen, hebben verschillende ideeën de revue gepasseerd in de onderzoeksperiode, zoals een tweede windpark, een warmtenet, een biomassacentrale en dergelijke. Die zijn vooralsnog niet uitgevoerd. Wel is het aantal geplaatste zonnepanelen bij burgers en bedrijven in Houten zichtbaar toegenomen ten opzichte van 2010.

Bewoners en bestaande bouw

Besparen op energie door middel van aanpassingen aan de woningvoorraad is in Houten niet heel kostenefficiënt. Het merendeel van de bestaande bouw heeft al een dusdanig laag EPC, dat enkel de kosten van verdere aanpassingen niet of nauwelijks kunnen worden terugverdiend. Een groot deel van de woningen in Houten Noord en de kleine kernen hebben label C of slechter. Voor de gemeente rest vooral de strategie om Houtense huishoudens te

bewegen te besparen op hun energiegebruik of zelf energie op te wekken. Een belangrijk deel van de activiteiten op dit gebied bestaat dan ook uit voorlichting en uit het stimuleren van duurzaam opwekken door zonne-energie.

Energiesprong Houten is een gezamenlijk project van de gemeente Houten en Viveste, uitgevoerd in 2010. Het hoofddoel was om geïnteresseerde woningeigenaren en huurders samen te brengen voor het verduurzamen van woningen. Gezamenlijk is gewerkt aan een goed advies over wat wel kan en hoeveel dat kost en naar verwachting oplevert. Er is gestart in de wijk De Oorden met woningen gebouwd vóór 1985. Viveste wilde niet alleen initiatiefnemer zijn, maar ook eigen huurwoningen verduurzamen. Het resultaat viel tegen. Slechts enkele woningeigenaars hebben maatregelen toegepast. Viveste zelf heeft in alle huurwoningen vloerisolatie aangebracht. Opschaling van het project bleek niet zinvol. De personele inzet en investering (subsidiegeld uit de SLOK-gelden) wegen niet op tegen het geringe resultaat.

Nieuwbouw van woningen, utiliteitsgebouwen en bedrijven

Bij de gebiedsontwikkelingen Leebrug IV en de Steenen Poort was duurzaamheid een thema, maar uiteindelijk zijn er geen scherpere maatregelen gerealiseerd dan die uit het Bouwbesluit, ondanks de aanbevelingen van de duurzaamheidsadviseur. Bij de ontwikkelingen bij De Slinger-West is Nul op de Meter afgesproken.

De gemeente was ook niet in de gelegenheid om extra duurzaamheidseisen te verbinden aan de gronduitgifte, omdat de grondrechten al uitgegeven waren. Een bijzonder burgerinitiatief is de realisatie Ecowijk. Er zijn na de organisatie van een klimaat-top met bedrijven, geen andere initiatieven ondernomen richting het bedrijfsleven.

In Houten wordt **Ecowijk Houten** gebouwd met 36 woningen en een buurthuis. De wijk is ontwikkeld in Collectief Particulier Opdrachtgeverschap (CPO). Centraal in de ontwikkeling van Ecowijk Houten staat duurzaamheid op technisch, ecologisch, sociaal en financieel gebied. Dit uit zich onder andere in het gebruik van natuurlijk materiaal en het opwekken van energie met natuurlijke

hulpbronnen als zon- en aardwarmte.

De grond waar het bedrijventerrein **de Meerpaal** op is gerealiseerd is eigendom van de gemeente, dus is het mogelijk om daar extra kwaliteits- en duurzaamheidseisen aan te stellen. De gemeenteraad heeft daar, na het indienen van een motie, uiteindelijk niet voor gekozen omdat de raad extra investeringen voor de bedrijven wilde vermijden.

Voor de ontwikkeling van het **Eiland van Schalkwijk** zijn de duurzaamheidswensen en ambities hoog. De gemeente heeft geen eigen grond, maar zet in op uitnodigingsplanologie. Hierbij wordt ieder initiatief getoetst aan het beoordelingskader voor het Eiland van Schalkwijk, waaraan het duurzaamheidskader van TELOS ten grondslag ligt. Het eiland zou moeten gaan fungeren als een productie-eiland voor duurzame energie met onder andere het tweede windpark. Het gerealiseerde succes is de duurzame verbouwing van het pannenkoekenhuis het Wapen van Schalkwijk, met onder andere het gebruik van een warmtepompinstallatie. Op de gronden er omheen wordt olifantsgras verbouwd ten behoeve van de productie van biomassa. Andere duurzame initiatieven zijn uiteindelijk niet gerealiseerd,

voornamelijk uit kostenoverwegingen.

In 2015 is gewerkt aan het opzetten van het **regionale programma U-thuis** met energieloket Bleeve.nl. Het programma van U-thuis zet in op het breed bekendmaken van het nut van energiebesparing, met voorbeelden van herkenbare, voorspelbare en drempelarme klantreizen voor de belangrijkste types woningen. In het programma worden samenwerkingsverbanden benut en versterkt. Het programma gaat in 2016 lopen.

Eigen gemeente

Het facilitair management heeft een analyse gemaakt van het verduurzamen van het gemeentelijke vastgoed in de vorm van Meerjaren onderhoudsplannen. In het gemeentehuis is zonwering toegepast waarvan de stroom voor de bediening opgewekt wordt met kleine zonnepaneeltjes. Op de verbouwde kantoorruimte op de gemeentewerf is het dak volgelegd met zonnepanelen. Waar mogelijk en als er subsidie voor is worden er pilots uitgevoerd van duurzame projecten zoals ledverlichting. In de Borchten, Campen, Gaarden (gedeeltelijk) en Slagen zijn de armaturen voorzien van nieuwe duurzame Ledverlichting. Langs fietsstraat Heemstedeseweg

en bij het imkerspark zijn speciale dimbare lichtmasten aangebracht in verband met de aanwezige fauna (vleermuizen).

Het aandeel duurzame verlichting (dim- en LED-licht) in alle straatverlichting bedraagt 16,1 procent.³

Mobiliteit

Het Milieubeleidsplan 2010-2040 beschrijft op het gebied van duurzaamheid en mobiliteit de volgende ambities (tot 2040):

- Houten wordt wederom Fietsstad van Nederland (2015).
- Alle nieuwe auto's rijden op elektriciteit of waterstof (2020).
- Er rijden stille treinen en de spoorbrug is vernieuwd (2025).
- De laatste dieselauto is naar het museum gebracht (2030).
- De inwoners van Houten rijden op zelf opgewekte energie (2040)

Houten stelt al jarenlang de fiets centraal in de inrichting en uitbreiding van de gemeente. Hiermee stimuleert zij de bewoners om de fiets te pakken.

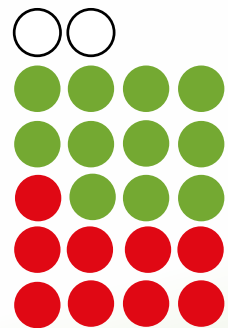
³ Gemeente Houten, jaarrekening 2015.

In 2008 kreeg de gemeente van de Fietsersbond de titel Fietsstad 2008. Het aantal gestalde fietsen per dag in de fietstransferia is sinds 2011 toegenomen van 2500 in 2011 tot 2.850 in 2014 naar 3.000 in 2015.⁴ Uit de monitor Sociale kracht blijkt dat 96 procent van de bewoners tevreden is over de fietsvoorzieningen. In de bereikbaarheidsvisie 2011 zijn uitgangspunten voor duurzaamheid opgenomen. Het accent ligt op het stimuleren van groen gedrag: een toename van het gebruik van de fiets, de elektrische fiets, de (elektrische) scooter, het openbaar vervoer en vervoerketens (waaronder carpoolen) en een toename van het aantal auto's met schone duurzame brandstof. Voor de basisscholen ligt de focus op parkeerordening en gedragsverandering door middel van belevings- en beloningsprogramma's zoals de 'Verkeerssling' en 'I Like My Bike'. De ambitie ook in 2015 Fietsstad te worden is niet verwezenlijkt.

⁴ Gemeente Houten, jaarverslag 2014.

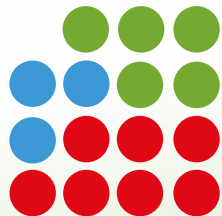
Energieneutraal

122 projecten

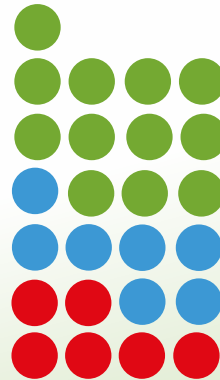
22

Informeren
stimuleren
ontzorgen

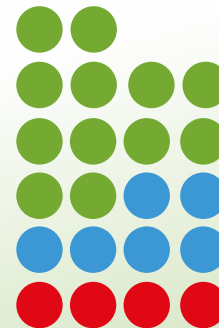
15

Duurzame
kaders
stellen

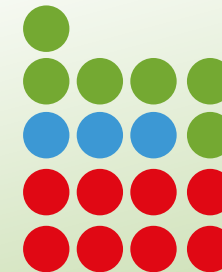
25

Duurzaam
integreren

22

Duurzaam
doen

17

Duurzaam
samenwerken

1

Stimuleren
faciliteren

Projecten zonder categorie: 20

In 2040 is Houten nog steeds een van de meest natuurlijke gemeenten rondom Utrecht met volop groen en water

Houten heeft een landelijke uitstraling: ruime opzet, laagbouw en groen. Het belangrijkste streven is om de flora- en faunakwaliteiten te behouden.

Behoud van landelijke uitstraling

In de factsheets van Houten Noord, Houten Zuid, het beoordelingskader van Schalkwijk en de structuurvisie Schalkwijk is ruimschoots aandacht gegeven aan de ruimtelijke kaders van het landschap. De aanwezige historie en karakteristieke landschappelijke kwaliteiten vormen belangrijke uitgangspunten voor ontwikkelingen in het landelijk gebied. Daarnaast benoemt de gemeente in de factsheets concreet de eis van het afkoppelen van regenwater en het stimuleren van en toezien op het gebruik van niet-uitlogende materialen in de bouw ter bescherming van het oppervlaktewater.

De landschapscöördinator heeft 19 particulieren en

agrariërs in het buitengebied geadviseerd over het versterken van de aanwezige landschapselementen, bijvoorbeeld door achterstallig onderhoud weg te werken. De adviezen zijn uitgevoerd. Ook adviseerde de coördinator over het aanleggen van nieuwe landschapselementen met inachtneming van de cultuurhistorie, natuurwaarden en de landschappelijke kwaliteiten van het gebied.⁵ De problematiek rond hitte en de opvang van water in de stad is in Houten niet erg groot. Op initiatief van een architectenbureau is met subsidie van de Stichting Duurzaamheidsfonds een klimaatsafari met bewoners georganiseerd. De ideeën zijn gebundeld in een boekje aan de gemeente aangeboden, maar nog niet gerealiseerd.

***Klimaatsafari Houten 2015** is een burgerinitiatief. Tijdens De Klimaatsafari onderzochten bewoners samen met klimaatdeskundigen, architecten en studenten de mogelijkheden voor maatregelen om wateroverlast, verdroging of opwarming tegen te gaan. Tijdens vier verschillende klimaatateliers ontwikkelden deelnemers in de wijken de Campen, de Erven, het Centrum en in Houten Zuid voorstellen die Houten klimaatbestendig moeten maken. De voorstellen zijn direct toepasbaar bij herinrichting van de wijken.*

Natuur- en milieueducatie

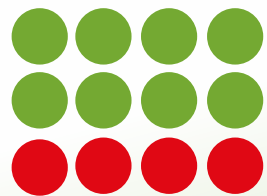
Door natuur- en milieueducatie leren kinderen en volwassenen de leefomgeving begrijpen. De gemeente Houten heeft een aantal lespakketten gemaakt, zoals voor De Nieuwe Wulven. Er is ook een natuurpad in de Wulven aangelegd. In 2010 nam 50 procent van de schoolkinderen deel aan een of meer activiteiten van NME en 120 kinderen aan buitenschoolse activiteiten. De jaarrekening 2012 rapporteert voor het laatst hoeveel kinderen hebben deelgenomen aan NME-activiteiten.

Behoud flora en fauna

De gemeente werkte samen met vrijwilligers aan het in stand houden van landschapselementen zoals het knotbomenproject en de hoogstamfruitbrigade. Er zijn ook activiteiten opgestart om soorten te beschermen, zoals ringslangen, padden, oeverzwaluwen en weidevogels. Op het Eiland van Schalkwijk is beschermt een aparte stichting weidevogels. Er is voortdurend aandacht voor ecologisch beheer. Een goed voorbeeld is de vervanging van de beschoeiing langs de Imkersplas door natuurvriendelijke oevers, met een positieve invloed op de waterbergingscapaciteit van de plas en op flora en fauna.

Groen & Water

57 projecten

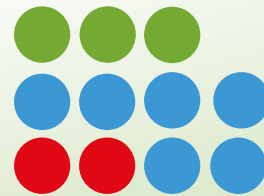
13

Informeren
stimuleren
ontzorgen

6

Duurzame
kaders
stellen

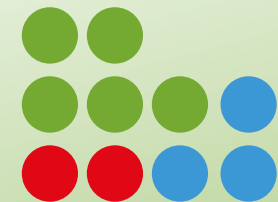
11

Duurzaam
integreren

5

Duurzaam
doen

10

Duurzaam
samenwerken

Projecten zonder categorie: 12

Uitgevoerd

Niet uitgevoerd

In uitvoering

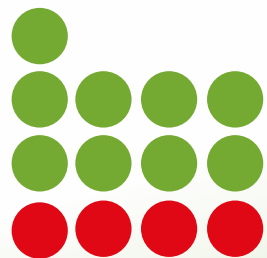
In 2040 zijn duurzaam materiaalgebruik en (lokale) kringlopen gemeengoed in Houten

Deze ambitie is in de onderzoeksperiode zeer bescheiden ingevuld. Het onderwerp is steeds benoemd in alle projecten over duurzaamheid met name bij initiatieven rond gebiedsontwikkeling en bij duurzaam inkopen. Om die reden zijn er wel veel projecten waar materiaal en lokale kringlopen in voorkomen. Projecten die gestart zijn om invulling te geven aan deze ambitie zijn er weinig. Er is een kringloopcentrum ingericht bij het afvalstation en de gemeente heeft het *repair cafe* gefaciliteerd.

Tijdens een Repaircafe kunnen inwoners van Houten en directe omgeving met hun kapotte spullen naar het Repaircafé in de Stadswerkplaats komen waar deskundige vrijwilligers zullen proberen die spullen te repareren. Die reparatiediensten worden gratis aangeboden. Alleen als er vervangende onderdelen nodig zijn moeten de kosten daarvoor ter plekke worden afgerekend.

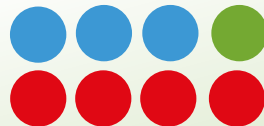
Materiaal & Kringloop

67 projecten

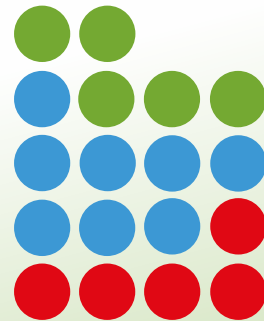
13

Informeren
stimuleren
ontzorgen

8

Duurzame
kaders
stellen

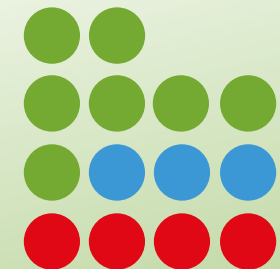
18

Duurzaam
integreren

6

Duurzaam
doen

14

Duurzaam
samenwerken

Projecten zonder categorie: 8

Uitgevoerd

Niet uitgevoerd

In uitvoering

3 ONDER- ZOEK

De onderzoeksvraag en het normenkader

Doel

Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in de visie de gemeente op duurzaamheid, hoe de gemeente deze visie vertaalt (heeft vertaald) in beleid en dit beleid tot uitvoering brengt (heeft gebracht), welk resultaat dit heeft opgeleverd (effectief, efficiënt) en hoe de raad daarin stuurt (heeft gestuurd). Uit dit inzicht volgen aanbevelingen voor doelmatigheid en doeltreffendheid. Daarnaast wil de rekenkamercommissie met dit onderzoek de raad een handreiking geven, waarmee hij zijn kaderstellende en controlerende rol ten aanzien van het duurzaamheidsbeleid kan verbeteren.

Onderzoeksvraag

Welke visie heeft de gemeente Houten op duurzaamheid en is het beleid efficiënt en effectief uitgevoerd?

- Welke definitie hanteert de gemeente voor duurzaamheid?
- Welke visie heeft de gemeente op duurzaamheid?
- Welke trends hebben invloed op duurzaamheid: landelijk, regionaal, lokaal? Dragen deze bij aan de visie van de gemeente?
- Op welke vlakken kan de gemeente zelf bijdragen aan de visie? Waarop is sturing door de gemeente gewenst?
- Welke sturingsinstrumenten zijn er voor handen voor de gemeente?
- Hoe vindt verantwoording plaats van publiek-private interventies? Wie is verantwoordelijk voor het al dan niet halen van de resultaten?
- Welke beleidsdocumenten zijn opgesteld door de gemeente? Zijn de beleidsdoelstellingen helder en de resultaten concreet meetbaar en adequaat verantwoord?
- Hoe vervult de gemeenteraad zijn kaderstellende, toezichthoudende en controlerende taak als het gaat om duurzaamheid?

Bevindingen

Leeswijzer: informatie uit de gemeentelijke documenten en de interviews staat in zwarte letters weergegeven. De bevindingen van de onderzoekers staan in **groen**.

Maatschappelijke trends en visie

1 Is de definitie van duurzaamheid helder?

In diverse beleidsstukken gebruikt de gemeente Houten het woord ‘duurzaam’ in verschillende betekenissen: als synoniem voor energieneutraliteit, om een langdurende ontwikkeling aan te duiden, als synoniem voor standvastige afspraken of als statement dat beleid “echt goed” is.

Daarnaast worden de termen duurzaamheid, milieubeleid en energieneutraal in de diverse beleidsstukken en uitvoeringsprogramma’s Milieubeleid en Jaarverslagen door elkaar heen gebruikt.

De woorden duurzaamheid en duurzaam worden in steeds een andere context gebruikt. Een heldere definitie helpt om het begrip duurzaamheid te duiden. Met een heldere definitie kan de gemeente

specifiek omschrijven wanneer ze, binnen een bredere gemeentelijke opgave, succes heeft geboekt op het gebied van duurzaamheid. Daarnaast helpt eenduidig taalgebruik in de communicatie, zowel intern als extern.

---

2 De maatschappelijke trends die invloed hebben op duurzaamheid zijn helder geformuleerd: landelijk, regionaal, lokaal

Uit het Milieubeleid 2010-2040 blijkt dat de gemeente Houten kennis heeft van de trends rondom duurzaamheid. *Cradle to cradle* vormt het uitgangspunt van het Milieubeleidsplan 2010-2015. In het Milieubeleidsplan, plan voor uitvoering 2010-2015 is de duurzaamheidsdroom uitgewerkt in een aantal ambities. In datzelfde plan formuleert de gemeente de Houtense milieuprincipes: principes die leidend zijn bij de besluitvorming in het proces om de duurzaamheidsdroom te verwezenlijken. Ook de maatschappelijke participatietrend is terug te zien in de plannen: in 2010 -2011 zet de gemeente in op samenwerking met burgers, bedrijven en andere overheden, om gezamenlijk een duurzame samenleving te creëren.

De ambities in het milieubeleidsplan zijn opgesteld met in het achterhoofd de C2C-filosofie. Gemeente Houten sluit hier aan bij de landelijke trends van 2010. Deze filosofie is echter niet expliciet uitgelegd in het plan, waardoor het de Houtense principes aan kracht ontbeert. Ze zijn dan ook niet opgepakt als overkoepelende principes voor de gemeente Houten.

Uit de interviews met derden bleek dat de gemeente Houten goed op de hoogte is van de maatschappelijke trends en de nieuwe ontwikkelingen op het gebied van *planet* thema's. Onderwerpen als circulaire economie, energieneutraliteit, nieuwe natuur, duurzaam water en landgebruik, duurzame mobiliteit zijn ook nu nog actueel.

---

3 Het college heeft een visie op duurzaamheid

De visie van het college op duurzaamheid is geformuleerd in de vorm van de vier ambities uit Milieubeleid 2010-2040 blz 14:

- In 2040 is Houten de stilste en schoonste gemeente rondom Utrecht;
- In 2040 is Houten energie- en klimaat-neutraal;

- In 2040 is Houten nog steeds een van de meest natuurlijke gemeenten rondom Utrecht met volop groen en water;
- In 2040 zijn duurzaam materiaal gebruik en (lokale) kringlopen gemeengoed in Houten. Deze visie bestaat alleen uit de *planet*-aspecten; een visie op *people* en *profit* ontbreekt.

Uit het Milieubeleidsplan 2010 -2040, plan van uitvoering 2010-2015 blijkt een verandering in denken en een omschakeling naar integraal werken. De gebruikte terminologie is positief en toekomstgericht en er zijn sector-overschrijdende ambities gesteld. Dat is vernieuwend ten opzichte van vorige milieubeleidsplannen.

---

4 Het college heeft helder in scope waarop het inzet om bij te dragen aan de visie op duurzaamheid.

De vier ambities uit het Milieubeleidsplan 2010-2040 zijn het uitgangspunt voor het beleid van het college. Daarbij werkt het college vraaggestuurd: van buiten naar binnen. Het college kiest er nadrukkelijk voor om burgers, bedrijven en andere overheden het initiatief te laten nemen.

Het college heeft zijn ambities als volgt verwoord in beleidsakkoord 2010-2014:

“We kiezen voor handhaving van het hoge ambitieniveau van het in december 2009 door de raad goedgekeurde Milieubeleidsplan 2010-2015, maar wel met beide benen op de grond en binnen de bestaande financiële kaders”.

In de duurzaamheidsparagraaf van het Beleidsakkoord 2014-2018 formuleert het college expliciet beleidspunten voor de duurzame energieagenda, met de 16 procent energiedoelstelling door energiebesparing, duurzaam bouwen en opwekking. Maar de paragraaf bevat ook acties als het windpark Goyerbrug, het instellen van een Energieplatform, het opzetten van een toekomstfonds en stimuleren van de productie van streekproducten van het Eiland van Schalkwijk of het Kromme Rijn-gebied ten behoeve van lokale economie en milieu.

De gemeente Houten voert een strategie met een eigen werkwijze. Ze laat zich inspireren door voorbeelden van elders, voornamelijk uit de grote steden en landelijke trends. De gemeente op haar beurt wil burgers en bedrijven in Houten inspireren om met creatieve voorstellen te komen en tot duurzaam

handelen over te gaan. Uit het Milieubeleidsplan 2010-2014 spreekt meer een rationele aanpak, met een eigen instrumentarium (financieel, wettelijk en communicatief) binnen het milieubeleid van de gemeente. Het Milieubeleidsplan en de beide Uitvoeringsprogramma's Duurzaamheid zijn onder verschillende colleges tot stand gekomen. De rationele aanpak van het Milieubeleidsplan sluit niet aan bij de aanpak van het huidige college, dat juist het accent legt op van buiten naar binnen werken. Daarom zijn in de Uitvoeringsprogramma's Duurzaamheid 2010-2011 en 2012-2013 slechts de vier goedgekeurde ambities overgenomen en steken die programma's vooral in op samenwerking, met een faciliterende rol voor de gemeente. De gemeente vatte die faciliterende rol op als afwachtend. Daardoor is het aanjagen van duurzaamheid bij burgers en bedrijven wat minder uit de verf gekomen.

Binnen de eigen organisatie werkten beheer openbare ruimte en de facilitaire diensten aan duurzaamheid vanuit de kansen binnen hun eigen, vertrouwde kaders: wettelijk, financieel en vaak op eigen initiatief.

Beleidskader

1 Het college heeft een beleidsvisie ontwikkeld/vastgesteld betreffende beleid omtrent duurzaamheid in de gemeente Houten

In de vroege jaren van de onderzoeksperiode lag het beleid op het gebied van duurzaamheid vast in het Uitvoeringsprogramma klimaatbeleid 2009 -2012. Het kader voor dat uitvoeringsprogramma werd gevormd door:

- het klimaatakkoord gemeenten en Rijk 2007-2011,
- het provinciaal beleid “Klimaat op orde en de Bestuursovereenkomst Landelijke Ontwikkeling windmolens (BLOW)
- gemeentelijke kaders.

In het bijbehorende Plan van aanpak klimaatbeleid was het stimuleren van duurzame energie en energiebesparing een speerpunt. Bij 50 procent van de nieuw te bouwen woningen moet volgens het plan duurzame energie worden toegepast.

Het Milieubeleid 2010-2040 met Plan voor Uitvoering 2010 -2015 is het feitelijke beleidskader van het duurzaamheidsbeleid. Het uitvoeringsprogramma klimaatbeleid is hierin opgegaan.

Het onderdeel Plan voor uitvoering 2010-2015 sluit met de doelen en doelstellingen aan bij de vier bovengenoemde ambities. De 4 ambities zijn hierin als volgt verwoord:

- Verminderen klimaatprobleem
- Naar een gezondere en veiliger leefomgeving
- Verbeteren natuur & groen
- Naar een duurzaam materiaalgebruik en (lokale) kringlopen

Bij het uitvoeringsplan hoort een activiteitencatalogus, met een breed scala van mogelijke activiteiten die bijdragen aan het halen van de gestelde ambities. De catalogus is bedoeld als inspiratiebron voor uitvoeringsprogramma's; niet alle maatregelen zijn mogelijk of effectief.

De Nota van Uitgangspunten voor het uitvoeringsprogramma Duurzaamheid 2010-2011 is in feite een nieuw beleidskader duurzaamheid, waarin het college afwijkt van het vastgestelde Milieubeleidsplan 2010-2040. De Nota bevat de vier ambities uit het Milieubeleidsplan en negen sleutelprojecten. In de Nota van uitgangspunten wordt uitgelegd dat het thema duurzaamheid geen prioriteit heeft in de samenleving en er binnen gemeente geen financiële

middelen beschikbaar zijn voor uitvoering.

Het college wil daarom burgers en bedrijven de economische en maatschappelijke waarde van duurzaamheid voor Houten laten zien en hen mobiliseren ervoor in actie te komen. Dus: geen subsidies, zo min mogelijk regels, maar wel actieve samenwerking, creativiteit en enthousiasme. In de Nota wijst het college op overprogrammering en kiest het voor vraaggestuurd werken.

De gemeente stelt zich op als samenwerkingspartner van het maatschappelijk veld (corporaties, milieueducatieorganisaties, bedrijven, burgers). In die samenwerking neemt de gemeente een faciliterende, dienende rol aan.

Het Milieubeleidsplan 2004 -2008 stelt de kaders voor het klimaatbeleid. In 2008 kwamen vanuit het Rijk SLOK-gelden beschikbaar voor het opstellen van een klimaatprogramma en voor een deel van de uitvoering. De gemeente heeft hier adequaat gebruik van gemaakt en het klimaatprogramma 2009 -2012 opgesteld. De opzet voldoet aan de voorwaarden om SLOK subsidie te krijgen. De term Milieubeleidsplan 2010-2040, plan voor uitvoering 2010 – 2015 dekt niet de lading van het document en wekt verwarring

op. Het document 'plan voor uitvoering 2010-2015' is in feite een beleidskader voor duurzaamheidsbeleid. Een strategische visie op het verankeren van het beleid binnen de gemeentelijke organisatie ontbreekt echter in het Milieubeleidsplan. Er is geen prioritering van maatregelen die de meeste waarde toevoegen. Er is ook geen visie op hoe de gemeente moet komen tot een eenduidige beeldvorming van duurzaamheid en een gezamenlijke aanpak binnen de gemeentelijke organisatie. Het plan vervalt in een opsomming van acties die je zou *kunnen* doen.

De Houtense principes zijn niet gebruikt bij afwegingen rond duurzaamheid bij projecten. De gemaakte Roadmap tot 2040 is niet gebruikt als referentiekader om het beleid en uitvoering te toetsen of de gemeente Houten op koers loopt. De bijgevoegde activiteitencatalogus kan een hulpmiddel zijn om mogelijke maatregelen te kiezen. Het voormalige Agentschap NL gaf destijds maatregelenlijsten voor klimaatbeleid. Een aantal maatregelen staat, vertaald naar de Houtense gemeenschap, in de activiteiten-catalogus. De activiteiten-catalogus geeft vooral ruggensteun aan de beleidsambtenaar duurzaamheid, maar voegt niet zoveel toe aan het beleidskader.

De beide uitvoeringsprogramma's bevatten sleutelprojecten en acties die in principe bijdragen aan de 4 ambities. Ze bieden een overzicht van projecten die door de beleidsmedewerkers en anderen kunnen worden opgepakt. De beleidsmedewerkers geven intern gevraagd en ongevraagd advies aan collega's. Zij zijn vooral aanspreekpunt en gesprekspartner naar buiten toe voor initiatieven van burgers en bedrijven. Of de projecten uitgevoerd worden en bijdragen aan de ambitie, hangt af van het initiatief van derden. De focus in de uitvoeringsprogramma's is steeds meer op de energiedoelstelling gaan liggen.

Beide geïnterviewde raadsleden hebben het beeld dat het Milieubeleidsplan wordt uitgevoerd.

---

2 Deze visie is uitgewerkt in concrete beleidsdoelen

Beleidskaders 2010-2015

Klimaatprogramma 2009 -2012	Het Milieubeleidsplan 2010-2040 met plan voor uitvoering 2010-2015.	Nota van Uitgangspunten 2010-2011	Uitvoeringsprogramma's 2010-2011 Zichtbaar duurzaam in de samenleving 2012 -2013 Samen redzaam
<p>Richt zich op klimaatneutraal Houten met een focus op energieneutraliteit</p> <p>Doelstellingen voor zeven segmenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gemeentelijke organisatie, • Nieuwbouw van woningen, utiliteitsgebouwen en bedrijven • Bestaande bedrijven • Bestaande woningen en bewoners • Mobiliteit • Duurzame energie • Organisatie en communicatie 	<p>Is een beleidskader voor duurzaamheids-beleid</p> <p>Vier ambities in Plan van uitvoering:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verminderen klimaatprobleem • Naar een gezondere en veiliger leefomgeving • Verbeteren natuur & groen • Naar een duurzaam materiaalgebruik en (lokale) kringlopen <p>Voor zes segmenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wonen • Bedrijvigheid • Mobiliteit • Duurzaam (samen)leven • Buitengebied • Gemeentelijke organisatie <p>En doelstellingen voor het behalen van die ambities per segment</p>	<p>is gericht op samenwerking</p> <p>Vijf soorten activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Duurzaam samenwerken • Duurzame kaders stellen • Duurzaam doen • Duurzaam stimuleren en ontzorgen • Duurzaam integreren <p>En negen sleutelprojecten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Houtens Duurzaam Energiebedrijf • Projectorganisatie voor de aanpak van woningen ouder dan 25 jaar • Versterken biodiversiteit • Energieloket • Kader voor duurzame energie • Duurzame gebiedsontwikkeling • Energetische upgrading gemeentelijke gebouwen • Fietsstad • Elektrisch vervoer 	<p>geeft breed scala aan activiteiten om de vraag ernaar uit te lokken</p> <p>Per hoofdstuk mogelijke acties om op te pakken met bedrijven, bewoners of in het algemeen. Dit stuk bevat meer acties dan de eerdergenoemde sleutelprojecten.</p> <p>In 2016 werd het programma Duurzaam Houten door de raad vastgesteld. Dit viel buiten de scope van dit Rekenkameronderzoek.</p>

De vier ambities blijven in alle beleidskaders en uitvoeringsprogramma's van kracht. Zij hebben een hoog abstractieniveau, en bevatten een kernwaarde die altijd en eeuwig toepasbaar is op elke ontwikkeling in de gemeente Houten. Zij kunnen een toetsingskader vormen voor alle ontwikkelingen in Houten. De van de ambities afgeleide beleidsdoelen beschrijven duurzaam succes in de verschillende segmenten.

Het is onduidelijk op basis waarvan de sleutelprojecten in de Nota van uitgangspunten zijn gekozen: wens politiek, wens bestuur, meest effectieve bijdrage aan doelstelling, juiste tijdstip om invloed uit te oefenen? Binnen de sleutelprojecten zijn er geen prioriteiten gesteld en is er ook niet bekeken welke actie het meest effectief is om de doelstelling te halen. Gegeven de opdracht om vooral van buiten naar binnen te werken, het beperkte budget en de vrijblijvende opdracht is de kans gering dat de projecten slagen, gemeentebreed gedragen worden en effectief bijdragen aan de ambities.

3 Deze beleidsdoelen zijn SMART geformuleerd

De doelstellingen van het Uitvoeringsprogramma Klimaatbeleid 2009 – 2012 zijn met name SMART (Specifiek, Meetbaar, Acceptabel Realistisch en Tijdsgebonden) opgeschreven wanneer de gemeente zelf aan zet is.

Voorbeeld: Bij nieuwe gemeentelijke gebouwen streven naar een aanscherping van de energieprestatie uit het Bouwbesluit met 20 procent, waarbij we in ieder geval inzetten op die maatregelen die binnen 10 jaar worden terugverdiend.

Per segment is ook aangegeven welke interne afdelingen aan zet zijn en hoeveel uren ze beschikbaar hebben. In dit uitvoeringsprogramma worden geen directe partners voor samenwerking genoemd.

In het Milieubeleidsplan 2010-2040, plan voor uitvoering 2010-2015 staan doelen en doelstellingen. De doelstellingen omschrijven het beeld per segment als de ambities zijn bereikt. De doelstellingen zijn niet SMART omschreven.

Voorbeeld: verminderen klimaatprobleem.

De energetische kwaliteit van de bestaande woningen (1950-1985) verbeterd tot minimaal het niveau van een huidige nieuwbouwwoning. Bij nieuwe woningbouw is energieneutrale bouw én integratie van duurzame energie de standaard. Duurzaamheid (de mate van) is een meetbaar criterium voor elk gebouw en elke wijk. Duurzame woningen zijn herkenbaar

Sommige van de acties en sleutelprojecten uit de uitvoeringsprogramma's Zichtbaar Duurzaam in de Samenleving en Samen redzaam zijn SMART omschreven, andere meer als wensgedachte. Er is ook niet aangegeven welke kwalitatieve of kwantitatieve bijdrage feitelijk geleverd moet worden om de ambitie te halen.

Voorbeeld SMART omschreven:

*Een Operationeel virtueel Energieloket
300 gratis energiescans voor minderdraagkrachtigen,
waarvan in ten minste 100 gevallen de bewoners ook daadwerkelijk energiebesparende maatregelen hebben genomen.*

Wensgedachte:

Ten minste vijf aansprekende voorbeelden van bedrijven die hun bedrijfsvoering of producten verduurzaamd hebben. Ten minste twee duurzaamheidsplatforms waarop geïnteresseerde bedrijven ideeën uitwisselen en proberen via samenwerken of -denken tot nieuwe ideeën te komen.

Niet alle doelstellingen zijn SMART omschreven. Er zit een discrepantie tussen aan de ene kant doelstellingen die voortkomen uit de klimaat- en milieuzorg die van oudsher concreet en kwantitatief zijn en aan andere kant doelstellingen die als wensgedachte zijn geformuleerd. Dat wil zeggen: doelstellingen die bestaan uit de hoop dat derden duurzamer handelen. De gemeente heeft geen invloed op deze laatste soort doelstellingen. Bovendien is hun resultaat –als bijdrage aan de ambities– niet te meten. Er is geen standaard werkwijze of wettelijk voorschrift voor het monitoren van Energie. Veel gemeenten werken graag met meetbare doelstellingen en monitoren de voortgang op basis van die doelstellingen. Ze hebben de voorkeur voor een kwantitatieve benadering, waarbij CO₂-reductie centraal staat. Op basis van nulmetingen en scenario's bepalen ze welke inspanningen nodig zijn.

Voorbeelden zijn gemeente Den Haag, Hilversum, Eemnes. Het is wenselijk dat Houten in het nieuwe uitvoeringsprogramma concretere uitspraken doet over wat de gemeente in die twee jaar wil bereiken en hoe ze dat gaat monitoren.

4 De raad heeft de beleidskaders vastgesteld

Het Milieubeleidsplan 2010-2040 met plan voor uitvoering 2010-2015 is goedgekeurd door de Raad met uitzondering van de droom. Van de droom is door de raad wel kennisgenomen. De droom is zo toekomstgericht opgeschreven dat de raad dit niet als gemeentebeleid wilde goedkeuren.

De Raad heeft alle drie beleidskaders en het Uitvoeringsprogramma 2010-2011 Zichtbaar duurzaam in de samenleving goedgekeurd. Het Uitvoeringsprogramma 2012-2013 Duurzaam is niet door de Raad vastgesteld, maar wel aan het College voorgelegd. Na 2013 is verantwoording aan de Raad afgelegd in de jaarrekeningen en jaarverslagen.

De Nota van Uitgangspunten is op 15 oktober 2010 door de Raad goedgekeurd. Dit is het belangrijkste document met betrekking tot duurzaamheid, omdat hier de feitelijke uitvoering op is gebaseerd.

De jaarlijkse uitvoeringsprogramma's zijn in lijn met deze nota opgesteld. De ChristenUnie heeft een amendement op de Nota van Uitgangspunten ingediend om voor alle gebiedsontwikkelingen duurzaamheid als uitgangspunt te nemen. De Raad heeft het amendement verworpen. Een belangrijke motivatie hiervoor was het feit dat de gemeente in het verleden al grondafspraken heeft gemaakt met projectontwikkelaars en geen bevoegdheid en middelen meer heeft om kwaliteitseisen rond duurzaamheid mee te geven. De ambitie voor een duurzame gebiedsontwikkeling geldt nu alleen voor Leebrug IV, met name Ecowijk en het Eiland van Schalkwijk.⁶

Op 1 juli 2014 hebben Groen Links en ChristenUnie een motie ingediend in verband met de duurzaamheidsparagraaf van het collegeprogramma. In deze motie stelden zij voor:

- een plan op te stellen om het energiegebruik van de gemeentelijke organisatie vast te stellen en hierover aan de raad te rapporteren;
- uit te werken hoe het energiegebruik van de hele

⁶ Anno 2016 wordt opnieuw met ontwikkelaars overlegd om de ambities een plek te geven o.a. Slinger-west, Mozaïekschool, Hofstad III en Hofstad IVb

gemeente (d.w.z. de plaats Houten) kan worden geschat, en hierbij speciaal te bekijken in hoeverre scholen hierin kunnen worden betrokken, en hierover aan de raad te rapporteren;

- na iedere jaarwisseling op de gebruikelijke wijze te rapporteren over het energiegebruik van de plaats Houten en de gemeente Houten.

De motie is aangenomen. Voor wat betreft het energiegebruik van de gemeentelijke organisatie en diensten heeft het college de motie uitgevoerd. De facilitaire dienst heeft een rapportage gemaakt over meerjarenonderhoud van alle gemeentelijke panden 2015-2040 waarbij het energiegebruik een onderdeel is. In de jaarrekening 2015 staat voor het eerst bij het deelprogramma Klimaat & Milieuzorg het energiegebruik van de gemeentelijke organisatie genoemd (nulmeting) 677 Mwh. In de jaarrekeningen van 2014 en 2015 wordt onder het deelprogramma Klimaat & Milieuzorg het gemiddeld huishoudelijk gasverbruik genoemd op basis van schattingen van Nibud. Tevens wordt de lokale duurzame E-productie genoemd als percentage van het huishoudelijk verbruik. Dit is een inschatting op basis van de opgewekte energie van de windmolen en op basis van gegevens uit Energie in Beeld.

De raad heeft verschillende beleidskaders vastgesteld en ambtenaren gaan ervanuit dat zij moeten werken volgens de laatst vastgestelde uitvoeringsagenda. Daardoor staat de korte-termijnuitvoering op de voorgrond staat en zijn de lange-termijndoelstellingen uit het oog verloren. Zo heeft de roadmap nauwelijks waarde.

5 Er is interne afstemming tussen de betreffende afdelingen (helderheid, integrale borging)

Het duurzaamheidsbeleid viel onder de afdeling Ruimtelijk Beleid en valt sinds 2014 onder de afdeling Ruimtelijke Ontwikkeling. De beleidsmedewerkers duurzaamheid geven gevraagd en ongevraagd advies aan hun collega's. Hun adviezen zijn echter vrijblijvend en niet verplichtend voor de collega's.

Met name het onderdeel 'duurzaam integreren' vraagt afstemming op het gebied van duurzame gebiedsontwikkeling. Het uitvoeringsprogramma is sector-overschrijdend en de beschikbare uren zijn verdeeld over meer personen dan de beleidsmedewerkers duurzaamheid.

In 2014 is het inkoop-en aanbestedingsbeleid van Gemeente Houten opnieuw vastgesteld. Het hoofdstuk Ethische en Ideële uitgangspunten besteedt aandacht aan: monitoren duurzaamheidsbeleid, social return on investment, overnemen van de normen in kader van Millennium-gemeente/Fair Trade gemeente en het meenemen van de principes Total Cost of Ownership en Cradle to Cradle in offertes. Hiermee is duurzaam inkopen in een beleidskader vastgelegd.

De afdeling openbaar beheer van de gemeente heeft met kleine acties en experimenten in de loop van de afgelopen jaren daadwerkelijk duurzaam succes geboekt op haar vakgebied. Zij heeft haar visie vastgelegd in het Beheerplan Openbare Ruimte (raadsbesluit juni 2015) en op uitvoeringsniveau de maatregelen omschreven in het Beheerplan Inrichting Openbare Ruimte (BIOR).

Met name voor het onderdeel 'duurzaam integreren' is afstemming nodig op het gebied van duurzame gebiedsontwikkeling. De adviezen van de beleidsmedewerkers zijn echter vrijblijvend en niet verplichtend voor de collega's. Er is een culturomslag voor nodig om het voor de beleidsmedewerkers mogelijk te maken ook vanaf het begin

inbreng te hebben en specifieke inhoudelijke ondersteuning te bieden.

Voor het eiland van Schalkwijk is een externe adviseur ingehuurd die met nieuwe systematiek een beoordelingskader duurzaamheid voor het Eiland van Schalkwijk heeft gemaakt. Hij heeft hiervoor het kader van Telos gebruikt. Het Eiland van Schalkwijk werkt met 'uitnodigingsplanologie'. Het beoordelingskader is vrijblijvend, maar wordt wel gebruikt bij de toetsing van initiatieven. De beleidsmedewerkers duurzaamheid hebben een toetsende rol vanuit het beoordelingskader Eiland van Schalkwijk, maar worden vanaf eind 2015 ook vanaf het begin betrokken bij een burgerinitiatief op het eiland. Het beoordelingskader bevat niet alleen criteria voor duurzaamheid, maar ook voor ruimtelijke en functionele kwaliteiten. Hierin komen de landbouw en recreatie in terug.

Er vindt wel degelijk afstemming plaats, maar de integrale borging in de meeste beleidsstukken is minimaal. De duurzaamheidsopgave ligt bij één wethouder terwijl het een verantwoordelijkheid van het hele college is.

6 De gemeente heeft haar rol bepaald ten opzichte van maatschappelijke partners.

De gemeente neemt een informerende, stimulerende en faciliterende rol aan richting partners. Er zijn prestatieafspraken gemaakt met de woningcorporatie Viveste. Die afspraken schrijven geen handelingen voor: gemeente en woningcorporaties zijn wederzijds een inspanningsverplichting overeengekomen.

Het college van Houten kiest ervoor zelf de regierol te nemen en een grote verantwoordelijkheid bij de burgers en het bedrijfsleven neer te leggen. Vanuit het duurzaamheidsfonds zijn ook daadwerkelijk initiatieven uit de samenleving gesteund. Duurzaamheid is een begrip voor burgers van Houten; dat blijkt uit de kleine en grotere initiatieven. Er zijn, naast het agenderen van duurzaamheid in de klimaatop, geen nieuwe initiatieven of stimulering richting bedrijfsleven geagendeerd.

ECOWijk is een goed voorbeeld van een burgerinitiatief. Uit het interview met de voorzitter van Stichting ECOWijk blijkt dat de gemeente – en dan met name de afdeling grondzaken – positief heeft meegedacht. Er was ruimte om in de onderhandelingen te kijken naar de mogelijkheden en beperkingen van een burgercoöperatie om samen tot een oploss-

ing te komen. Het bleef een zakelijke deal.

De gemeente wil in goed overleg met burgers, het bedrijfsleven en andere organisaties duurzaamheidsmaatregelen nemen. Door het tekenen van een convenant met duidelijke afspraken met derden ontstaat meer zekerheid dat de duurzaamheidsmaatregelen uitgevoerd worden die bijdragen aan de ambitie. Het prestatiecontract met Viveste is een voorbeeld van commitment. Er zijn hierin echter geen "harde" afspraken gemaakt die leiden tot meer energiezuiniger wonen dan wat er landelijk is afgesproken met corporaties of in het bouwbesluit staat. Gemeente Nijmegen kiest eveneens voor een regierol. Zij heeft een overlegstructuur met het waterschap, netbeheerders, woningcorporaties, onderwijsinstellingen en grote bedrijven opgericht om de acties te borgen, te monitoren en bij te sturen indien nodig.

Energiesprong is een voorbeeld van samenwerking met de woningcorporatie om in een bestaande wijk met verouderde woningen de bewoners te stimuleren om maatregelen te nemen. Uit het interview bleek dat Viveste in haar eigen woningvoorraad in de wijk vloerisolatie heeft gelegd. De betrokken particuliere eigenaren hebben deels de maatregelen uitgevoerd. De financiële investering en inzet van

medewerkers van zowel de gemeente als corporatie weegt niet op tegen het eindresultaat. Het project heeft geen vervolg gekregen.

In het interview met derden komt naar voren dat de gemeente graag roept welke koers zij wil varen zonder ook echt de impact te overzien wat het betekent op technisch, financieel, juridisch en organisatorisch gebied van de andere partij.

De slagkracht om afspraken mee te nemen naar overeenkomsten met projectontwikkelaars of bedrijfsleven ontbreekt.

7 Het beleid is adequaat naar de uitvoerders gecommuniceerd

Er is als onderdeel van het Uitvoeringsprogramma Zichtbaar Duurzaam een communicatieplan opgesteld. Daarnaast vindt er intern regelmatig een op een overleg plaatst met de collega's.

Financieel en kwalitatief (technisch) kader

1 Het college heeft realistische financiële en technische kaders voor het beleid omtrent Duurzaamheid geformuleerd en de raad heeft deze vastgesteld

In de Nota van Uitgangspunten geeft het college aan geen geld beschikbaar te hebben voor de uitvoering van het Milieubeleidsplan 2010-2040. Het college heeft daarom aangepast beleid geformuleerd. Het college kiest er daarin voor om de realisatie van de vier ambities na te streven door vraaggestuurd te werken.

De Nota van Uitgangspunten bevat een door de Raad goedgekeurde begroting voor het uitvoeringsprogramma 2010-2011. Dat uitvoeringsprogramma kon deels gefinancierd worden uit extra gelden uit de SLOK-subsidie.

Reguliere budget	2010	2011
Budget Energie (673303) (regulier budget)	56.000	56.000
Budget Kortlopend project milieu (regulier budget)	27.000	56.000
SLOK-budget	105.000	27.000
Totaal	188.000	139.000
Reeds besteed voor goedkeuring	-40.000	

Voor het uitvoeringsprogramma 2012-2013 is onderstaande begroting ook door de Raad goedgekeurd

		Formatie		Budget	
		2012	2013	2012	2013
Duurzaamheid	RBL	1,60	1,60	55.000	55.000
Natuur- en Milieueducatie	RBL	0,70	0,70	29.000	29.000
Afval	OW				
Milieubeleid (geluid, luchtkwaliteit etc.)	VTH	0,25	0,25	10.000	10.000

Hoewel de duurzaamheidsopgave verspreid is in het college, is het herleidbare budget bij de portefeuillehouder ondergebracht. Het is onduidelijk welke budgetten en capaciteit bij de andere disciplines gereserveerd zijn om duurzaamheidsprojecten in hun projecten mee te nemen.

2 Het college laat financiële ramingen toetsen (zo ja: door wie?)

Het college heeft de financiële kaders van het programma Duurzaamheid niet aan de voorkant laten toetsen. Inhoudelijk is een programma opgezet. Voor de uitvoering hiervan heeft de raad middelen beschikbaar gesteld. Tijdens de uitvoering van het programma wordt uiteraard wel de voortgang getoetst aan het beschikbare financiële kader.

Op verzoek van raadslid Stiekema heeft het college op 25 jan 2012 een memo aan de Raad gestuurd met het overzicht hiernaast, dat verduidelijkt hoe de gelden voor de verschillende programmaonderdelen zijn begroot en zijn verdeeld over meerdere afdelingen. De genoemde afdelingen vallen allemaal onder ruimtelijke ontwikkeling. In de jaarrekening wordt onder de kop Programma Duurzaam verantwoording afgelegd over de gelden. In de jaarverslagen valt het uitvoeringsprogramma onder het kopje klimaatmilieuzorg.

3 Voor zover derden betrokken zijn bij de duurzaamheid, zijn er duidelijke en transparante afspraken gemaakt?

Er zijn geen gelden toegekend aan derden buiten de afdeling ruimtelijke ontwikkeling.

4 Zijn er daarnaast nog andere partijen of burgerinitiatieven?

Op 6 december 2013 is de Stichting Duurzaamheidsfonds opgericht, een initiatief van Windpark Houten (Uwind en Eneco) en de gemeente Houten. Doel van het fonds is om van de gemeente Houten een zo duurzaam mogelijke gemeente te maken. Dat kan het fonds niet alleen. Daarom daagt het fonds inwoners, instellingen en bedrijven uit Houten uit om samen met duurzame initiatieven te komen.

De gemeente Houten en Eneco stoppen elk jaar ieder jaar 25.000 euro in het fonds. Ieder jaar worden met de gelden burger- en bedrijfsinitiatieven ondersteund. De Stichting Duurzaamheidsfonds geeft ieder jaar een jaarverslag uit met een overzicht waaraan het geld is besteed en welke initiatieven zijn uitgevoerd. Deze initiatieven dragen bij aan de vier ambities. Denk aan subsidie voor aanschaf van een warmtepomp in een restaurant op Schalkwijk of aan een bijdrage in de aankoop van een infraroodcamera door het bewonersinitiatief de Hoeven Energie.

Vanuit de gemeente Houten worden geen individuele burgerinitiatieven direct financieel ondersteund. De ondersteuning bestaat louter uit het

aanbieden van vergaderruimte en capaciteit voor organisatie.

Uitvoering van beleid

1 De uitvoering van het beleid dient de beleidskaders en plannen te volgen

De uitvoering van het beleid bestaat uit ingaan op die kansen die zich voordoen. Veel acties van de gemeente hadden tot doel om derden te informeren of stimuleren. Of die derde partij vervolgens tot uitvoering zijn overgegaan en of dat daadwerkelijk heeft bijgedragen aan de doelstelling, is niet gemeent. Binnen de gemeentelijke organisatie zijn wel acties uitgevoerd die bijdragen aan een klimaatneutrale organisatie zoals onderzoek Meerjarenonderhoudprogramma's gebouwen, frisse scholen, zonwering 4^e verdieping gemeentehuis, inkoop groene energie. In de openbare ruimte heeft de gemeente geëxperimenteerd met het toepassen van Ledverlichting, onderzoek bermenproject voor vlinders of landschapsontwikkelprojecten (LOP). Alle uitgevoerde activiteiten hebben een link met de vier ambities.

2 Het beleid is doeltreffend (conform vooraf opgestelde doelen en tegen de ter beschikking gestelde middelen)

Niet alle activiteiten uit de uitvoeringsprogramma's zijn uitgevoerd, wat te verwachten valt bij overprogrammering. Niet alle activiteiten zijn succesvol gebleken, bijvoorbeeld omdat ze vroegtijdig gestopt zijn, of omdat het resultaat met betrekking tot de doelstelling niet te meten is. Of het beleid doeltreffend is geweest, is dan ook niet te beantwoorden.

Er is geen monitoringssysteem opgezet. Over het uitvoeringsprogramma 2010-2011 is een verantwoording gemaakt, maar daarna heeft de gemeente dat achterwege gelaten. De prestatie-indicatoren in de jaarverslagen sluiten onvoldoende aan bij de beleidskaders en uitvoeringsprogramma's. De inwerkingstelling van de windmolens Veerwagen heeft direct effect gehad op de doelstelling om in Houten eigen duurzame energie op te wekken. De gelden uit het Stimuleringsfonds Duurzaamheid hebben daadwerkelijk bijgedragen aan de uitvoering projecten van burgers.

3 Het beleid is doelmatig (realisatie binnen financiële kaders)

Met het beleidskader zette de gemeente in op het stimuleren van samenwerking en bewust gedrag. Er is sprake van bewust gedrag, gezien het aantal burgerinitiatieven. Niet helder is of dit door stimulering van de gemeente komt. Of Houten hiermee ook dichterbij het behalen van de ambities is gekomen is moeilijk te zeggen. In de jaarrekening is niet te zien welke bedragen specifiek besteed zijn aan het uitvoeringsprogramma duurzaamheid. Wel dat de gemeente met de uitgaven binnen het budget is gebleven.

4 Indien afwijkend is uitgevoerd, is dit onderbouwd en gerapporteerd

In het document Terugblik Uitvoeringsprogramma 2010-2011: duurzaam samenwerken is onderbouwde verantwoording afgelegd over het wel of niet uitvoeren van acties en projecten. De jaarverslagen vermelden bepaalde niet uitgevoerde acties, zoals het schrijven van een monitoringsprogramma of het schrijven van Uitvoeringsprogramma 2013-2014.

Verantwoording en Toezicht

1 Het college houdt toezicht op de uitvoering van het beleid naar de aanpak van duurzaamheid

Het college heeft uitgesproken de gemeente voornamelijk te zien als samenwerkingspartner van het maatschappelijk veld (corporatie, milieu- educatie-organisaties, bedrijven, burgers). In die samenwerking is de gemeente faciliterend en dienend. Het college heeft in het beleidskader geen controleerbare en afrekenbare taken benoemd in het beleidskader. In die zin valt er dus ook weinig te controleren.

2 Het college legt verantwoording af over het gevoerde beleid

Het college heeft verantwoording aan de raad afgelegd over het uitvoeringsprogramma 2010-2011 Zichtbaar duurzaam middels het document Terug-

blik Uitvoeringsprogramma 2010-2011.

Voor de overige jaren 2012-2015 is verantwoording afgelegd in de jaarverslagen onder het hoofdstuk Programma Duurzaam.

Hier zijn doelstellingen, effectindicatoren en kwalitatieve als kwantitatieve prestatie-indicatoren benoemd. De meeste prestatie-indicatoren vallen onder kopje klimaat/milieuzorg en sommige ervan corresponderen niet met de uitvoeringsprogramma's. De kwalitatieve prestatie-indicatoren komen uit de leefbaarheidsmonitor en hebben een link met meer traditionele milieuzorg.

Voorbeeld uit jaarverslag 2013:

Klimaat/ Milieu (zorg)

Doelstelling 2: Duurzaamheidsbewustzijn

en gedragsverandering

Effect- indicator

Doel	Omschrijving	Bron	2010	2011	2012	Raming 2013	Realisatie 2013
2	% huishoudelijk energiegebruik dat lokaal opgewekt wordt	Diverse bronnen	0 %	-	-	3% inschatting	NNB

Voorbeeld van een kwalitatieve prestatie-indicator waaraan is voldaan (groen) :

Duurzaam integreren: binnen de marktkaders van dit moment probeert de gemeente bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen een toekomstgerichte, duurzame invulling te realiseren (qua energieverbruik, materiaal gebruik, gebruiksflexibiliteit, leefomgeving en gezondheid).

De kwalitatieve prestatie-indicatoren drukken uit dat er aandacht voor een onderwerp is, zonder aan te geven bij hoeveel projecten er daadwerkelijk iets is uitgevoerd. Dit maakt het heel lastig voor de raad om controle over het beleid uit te oefenen.

Kwantitatieve prestatie-indicator:

Doel	Omschrijving	Bron	2010	2011	2012	Raming 2013	Realisatie 2013
2	Aantal woningen dat door de Energiesprong energiezuiniger is gemaakt	Afdeling RBL	-	-	-	150	50
2	% schoolkinderen dat gebruik maakt van NME activiteit	Afdeling RBL	55 %	49 %	86 %	80 %	80 %

3 De informatievoorziening aan de raad is tijdig, helder en eenduidig en de raad houdt hiermee toezicht op de uitvoering van het beleid

In zijn collegeprogramma 2010 -2014 en het beleidsakkoord 2014 -2018 verwoordt het college zijn algemene ambities met betrekking tot duurzaamheid. Deze informeren de raad over de te volgen koers voor de komende jaren.

Vanaf 2012 is de raad alleen geïnformeerd via de jaarverslagen, waarin over het reeds uitgevoerde beleid verantwoording is afgelegd. De prestatie-indicatoren verschillen per jaar en zijn over het algemeen kwalitatief verwoord. Hierdoor krijgt de raad geen heldere informatie over het doelbereik van de ambities van het beleid.

De raad heeft ermee ingestemd dat het beleid is om vooral te informeren en te stimuleren. De resultaten daarvan zijn vaak niet te meten. De raad heeft alleen vragen ter verduidelijking gesteld naar aanleiding van de Terugblik Uitvoeringsprogramma 2010-2011.

4 De raad heeft zelf alternatieven onderzocht en aangereikt

De Raad heeft geen nieuwe ideeën aangedragen of alternatieven uitgezocht om de uitvoeringsprogramma's te versterken.

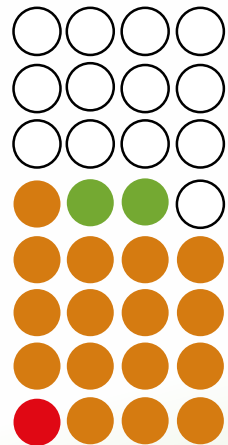
De Raad is tijdig geïnformeerd over het beleid en uitvoering van het duurzaamheidsbeleid. Zij kan hiermee toezicht houden. Het lijkt er op dat de Raad zelf niet duurzaamheidsbeleid gestimuleerd heeft, meer budget beschikbaar wil stellen of duidelijker richting heeft gegeven wat zij voor ogen hebben met een duurzaam Houten.

5 Er zijn middelen aan de Raad beschikbaar gesteld voor specifiek onderzoek

Er zijn geen middelen beschikbaar voor de Raad ten behoeve van eigen onderzoek.

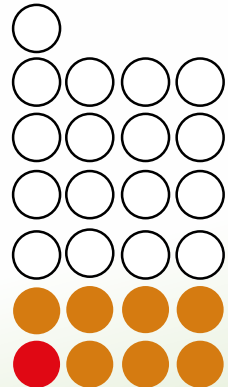
Conclusie | Effect op doelstellingen

174 projecten

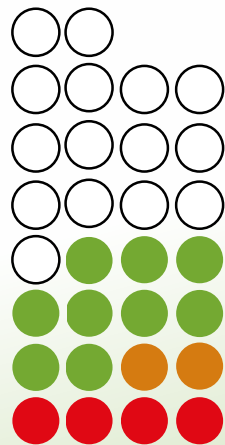
32

Informeren
stimuleren
ontzorgen

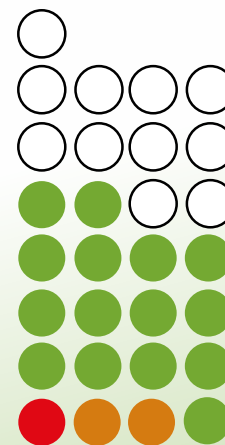
25

Duurzame
kaders
stellen

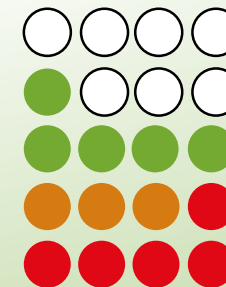
30

Duurzaam
integreren

29

Duurzaam
doen

20

Duurzaam
samenwerken

1

Stimuleren
faciliteren

Van de 174 projecten uit de uitvoeringsprogramma's hebben er 31 effect gehad op de doelstelling, van 64 van de uitgevoerde projecten is het effect onbekend (er niet is op gemonitord) en bij 30 projecten is het niet mogelijk om effect te meten vanwege vrijblijvendheid. Een voorbeeld daarvan is 'informatie over isolatie verstrekken aan een groep personen'.

Projecten zonder categorie: 37

4 VAN ZELF DOEN NAAR FACILITEREN

Rol van de raad

De raad is de volksvertegenwoordiging en stelt van daaruit kaders en controleert. Het college werkt uit of voert uit en vraagt goedkeuring raad en legt verantwoording af aan de raad. Bij een akkoord van de raad kan het college met de ambtenaren aan de slag. Het voorgelegde plan moet helder zijn voor de raadsleden. Zij kunnen in een evaluatie, in een collegebrief of in de jaarrekening de voortgang van de plannen volgen en controleren.

Het beleidskader duurzaamheid draait om de vier duurzaamheidsambities rond Stil & Schoon, Klimaat-Energieneutraal, Water en Groen, Materialen en Kringlopen. Het duurzaamheidsbeleid en de uitvoering ervan zijn niet eenduidig benoemd of in één document vervat, wat het niet makkelijk maakt

als raad om de controlerende taak uit te oefenen. Het duurzaamheidsbeleid is af te leiden uit:

- In het beleidsakkoord 2014-2018 waarin de ambitie en doelstellingen zijn omschreven. Het gaat hier met name om de energiedoelstelling 16 procent.
- In de uitvoeringsprogramma's, waarin duurzaamheid vooral projectmatig is opgezet. In de meeste projecten gaat het om informeren en stimuleren en is het uiteindelijke effect (gaat een burger of bedrijf daadwerkelijk 'iets duurzaam' doen) niet te meten. Er is sprake van overprogrammering, waardoor de raad ook niet weet wat ze mag verwachten in een specifieke periode. In de uitvoeringsprogramma's en jaarrekeningen 2010-2015 staan wel 172 acties omschreven.
- Andere beleidsvelden met een duurzaamheidscomponent, zoals bijvoorbeeld een bereikbaarheidsvisie, een structuurvisie of slim en duurzaam inkopen. In zo'n geval kan de raad bijna niet op duurzaamheid controleren, tenzij er een specifieke prestatie-indicator is opgenomen. In het beleidsplan Slim en duurzaam inkopen staat dat er gemonitord gaat worden. Bij navraag bij de afdeling inkopen bleken de

beleidsmedewerkers zelf nog niet te weten hoe ze het beleid toe moeten passen of monitoren.

- Duurzaamheidsprestatie-indicatoren met betrekking tot het beheer openbare ruimte en natuur en milieueducatie (NME) zijn in de jaarrekeningen helder geformuleerd.

Bovenstaande schetst dat het bijna onmogelijk is voor de Raad om duurzaamheidsbeleid te controleren op de gebruikelijke, controlerende wijze. Daarom is de raad zoekende geweest naar de eigen rol. Herhaaldelijk heeft de raad gevraagd naar prestatie-indicatoren voor de 16 procent energiedoelstelling, maar het overige ingezette duurzaamheidsbeleid heeft nauwelijks aandacht gekregen.

De rol van de Raad is extra bemoeilijkt doordat de nieuwe bestuursstijl eerder sturing op het proces betekent, in plaats van sturing op de inhoudelijke aanpak van duurzaamheidsbeleid. Uit het interview met de beleidsmedewerkers bleek dat er vooral vraaggestuurd en 'van buiten naar binnen' was gewerkt. Uiteraard zijn alle verplichte wettelijke taken wel uitgevoerd, zoals bijvoorbeeld het geluidsbeleid. Het ingezette duurzaamheidsbeleid in het

Uitvoeringsprogramma Duurzaam 2010-2011 bestaat uit het creëren van een netwerk met partners en met hen zoeken naar een gemeenschappelijk belang om duurzame samenleving te bereiken. De controle op een duurzaamheidsbeleid met zo'n strategie vraagt van de raadsleden een andere invulling van hun rol. De gemeente beschrijft een ambitieus toekomstbeeld, dat verder gaat dan waar haar bevoegdheden liggen. Het gaat daarbij om het formuleren van procesdoelen om de ambitie te halen en om de werkwijze die de gemeente voor ogen heeft om die ambitie te bereiken. De afgelopen jaren lag het accent van de werkwijze op samenwerking met partners en het stimuleren door voorlichting. Het is wenselijk om als raad zowel op het proces te controleren als concreet op doelstellingen. Daarbij zullen de duurzaamheidsafspraken uit ander beleid gewaarborgd moeten worden en opgenomen moeten worden in convenanten met partners. Dit is bijvoorbeeld zinvol voor de proeftuin Circulaire stad uit het nieuwe programma duurzaam 2016 -2018.

Inhoudelijk doet de raad er goed aan om te onderzoeken welke mogelijkheden er binnen Houten zijn om 16 procent energiedoelstelling te behalen en de mogelijke resultaten helder te formuleren.

Rol van het college

In het Beleidsakkoord 2014-2018 van het college is een paragraaf duurzaamheid opgenomen. Deze richt zich voornamelijk op de energietransitie. Hierin is concreet de 16 procent energiedoelstelling opgenomen. De jaarrekeningen bevatten een hoofdstuk Pro-gramma Duurzaam en daar vallen onder: Wonen, Commerciële Voorzieningen en horeca, Leefomgeving, Gebiedsinrichting, Klimaat & Milieuzorg, Landschap & Recreatie, Cultuurhistorie en Archeologie. Onder het taakveld Duurzaamheid en Milieu vallen de energietransitie, duurzame ontwikkeling, milieubeleid, maatschappelijk verantwoord ondernemen (Fair Trade) en klimaat en energie. Het Milieubeleidsplan 2010-2040 en daaruit voortvloeiende uitvoeringsprogramma's zijn echter sector- en taakgebiedoverschrijdend. Daardoor valt een deel van de doelstellingen van de uitvoeringsprogramma's onder verantwoordelijkheid van andere wethouders. Zie overzicht op de volgende pagina.

Burgemeester de Jong	Wethouder van Liere	Wethouder Geerdes	Wethouder van Dalen	Wethouder Rense
Bedrijfsvoering: Facilitaire zaken	Ruimtelijke Ordening Noord	Ruimtelijke Ordening: Zuid Buitengebied	Verkeer & Vervoer: Fietsstad Houten	Wijkgericht buurtgericht werken
Samenwerken: regionaal U10	Duurzaamheid en milieu: Energietransitie Duurzame ontwikkeling Milieubeleid Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen Klimaat & energie	Recreatie & Toerisme: Eiland van Schalkwijk Nieuwe Hollandse Waterlinie		Transformatie maatschappelijk vastgoed.
Strategische visie Houten 2025	Bestuursstijl	Beheer Openbare Ruimte: Waterbeleid Gemeentewerf		Communicatie en voorlichting

In de periode van de verantwoordelijke wethouder milieu, Thijs van Daalen heeft in het Milieubeleidsprogramma 2010-2040 het onderwerp milieu willen verbreden naar het begrip duurzaam Houten.

Dit paste ook bij de maatschappelijke trends in het taakgebied milieu. Met die stap is duurzaamheid een begrip geworden in Houten. De daaropvolgende wethouder Milieu en duurzaamheid, Michiel van

Liere, heeft het begrip duurzaam Houten verbreed naar Duurzame samenleving Houten, wat wederom past in de trends rond duurzaamheidsdenken. Tevens sluit het aan bij de landelijke en regionale

ontwikkelingen rond duurzaamheid. De raad is hierin meegegaan door de uitvoeringsprogramma's 2010-2011 goed te keuren. Het college heeft in het beleidsprogramma 2014-2018 duurzaamheid op de politieke agenda gezet.

Dat wil echter niet zeggen dat daarmee de collega-wethouders en ambtenaren in staat zijn om het beleid handen en voeten te geven in hun werk om de duurzame samenleving te realiseren. Dit blijkt uit het feit dat het begrip duurzaamheid divers is uitgewerkt en het gehanteerde jargon in de documenten en jaarrekeningen niet altijd even consequent wordt toegepast. Hierdoor is het niet eenduidig of helder wat het duurzaamheidsprogramma van dit college is.

Het programma Duurzaam van het college, waar het Milieubeleidsplan 2010-2015 en de Uitvoeringsprogramma's 2010-2011 en 2011-2012 onder vallen, bevat meer onderdelen dan klimaat- en milieuzorg. Het is nog niet vanzelfsprekend dat alle portefeuillehouders in het college binnen hun verantwoordelijk taakveld invulling geven aan het begrip duurzaamheid en meewerken om de 4 ambities te halen. Er wordt nog te veel alleen gekeken naar de porte-

feuillehouder milieu en duurzaamheid voor de uitvoering. In de jaarrekeningen waarin verantwoording wordt afgelegd over de uitvoering van beleid wisselen ieder jaar de prestatie-indicatoren voor duurzaamheid. Enige consistentie is gewenst.

Het meest heldere onderdeel van het duurzaamheidsprogramma is de energiedoelstelling van 16 %. De energiedoelstelling 16 % is een begrip op zich geworden. Uit de interviews bleek dat die 16 % op verschillende manieren wordt uitgelegd. In het nieuwe uitvoeringsprogramma 2016-2018 wordt het uitgelegd als: 16 % van het totaal huishoudelijk energiegebruik in Houten wordt binnen Houten duurzaam opgewekt. Niet duidelijk is of over elektriciteit wordt gesproken of dat ook warmte en groen gas meetelt. In de beleidstukken is niet duidelijk of het over elektriciteit of ook andere energievormen gaat. De beleidsmedewerker licht toe dat het bij energiegebruik altijd over gas, elektriciteit en stadsverwarming gaat.

De benadering van de verschillende wethouders verschillen. Zo wordt op het gebied duurzaamheid en milieuzorg van buiten naar binnen gewerkt, evenals bij de ontwikkeling van Eiland van Schalk-

wijk en in de samenwerking met U10. De afdelingen Beheer Openbare Ruimte en facilitaire zaken verankeren duurzaamheid instrumenteel in het beleid en zetten er systematisch kleine stappen richting uitvoering. Dat laatste is minder zichtbaar, maar draagt direct effectief bij aan de ambities en doelstellingen.

Het huidige budget voor duurzaamheid op de begroting omvat slechts de benodigde inspanning rond het klimaat- en milieuzorgdeel. Of iedere wethouder daadwerkelijk helder heeft welke inspanning hij moet leveren aan capaciteit en budget voor Duurzaam Houten is onduidelijk.

5 CONCLUSIES

Er is veel politieke en maatschappelijke belangstelling voor duurzaamheid in Houten. Zo is duurzaamheid een van de pijlers van het beleidsakkoord 2014-2018 en staat Houten al jaren in de top 5 van duurzaamste gemeenten. Bij nadere analyse van de visie op duurzaamheid, hoe de gemeente die vertaalt in beleid en uitvoering en wat daarvan de effecten zijn blijkt het volgende:

- 1 Houten scoort hoog in duurzaamheid door de jonge bebouwing en inrichting; deze score zegt weinig over de inspanningen van Houten op andere terreinen van duurzaamheid. Het is geen bewijs 'dat Houten het goed doet'. Daarmee heeft Houten een voorsprong die weleens een remmende voorsprong zou kunnen blijken.
- 2 Uit de milieubeleidsprogramma's blijkt dat Houten goed op de hoogte is van de maatschappelijke trends. Zij sluit aan bij voorbeelden van elders, grote steden en landelijk beleid.
- 3 De beleidsrapporten rond duurzaamheid richten zich vooral op het planet thema. Het is niet duidelijk hoe de onderlinge verbinding tussen de duurzaamheidsthema's people en profit tot stand komt.
- 4 Beleid en beleidskaders ten aanzien van duurzaamheid zijn vaag en hebben onvoldoende samenhang. De gehanteerde terminologie is niet altijd helder. Het begrip duurzaamheid wordt verschillend gebruikt in klimaat-/milieuzorg, in het programma duurzaamheid of gemeentebreed. De geformuleerde doelstellingen, zoals de energiedoelstelling, sluiten niet aan bij de landelijke doelstelling. Dat schept verwarring bij kenners, raad en andere betrokkenen.
- 5 De concretisering vanuit beleid naar de doelen, via programma's en acties is uitgewerkt in heel veel losse projecten. Dit is mede ingegeven door een beperkt budget. Door de kortlopende programma's of uitvoeringsplannen is er veel aandacht voor de korte termijn en te weinig voor de lange termijn en de daarbij behorende strategie. De hoge ambities komen daardoor 'in de lucht te hangen'; ze worden niet verbonden met het handelen in de praktijk. Doordat er heldere prestatieindicatoren of een monitoringssysteem ontbreken, is er geen concreet zicht op de uiteindelijke resultaten.
- 6 Houten heeft ervoor gekozen naar een 'van buiten naar binnen' en 'vraaggestuurd' beleid te gaan. Dat wil zeggen dat niet de gemeente zelf

allerlei projecten oppakt, maar inwoners, bedrijven en organisaties om in duurzaamheid te investeren. Uit het onderzoek komt naar voren dat gemeente hier geen duidelijk vorm aan geeft: er komt eerder een passief beeld naar voren, dan een houding die stimuleert /activeert. Op een aantal plaatsen staat dat de gemeente vooral de regiefunctie heeft. Regie voeren is een actieve bezigheid en vraagt dus strategie en een andere manier van werken van de organisatie en andere competenties van ambtenaren. Deze competenties blijken niet altijd aanwezig te zijn bij de gemeente. De gemeente is wel 'meewerkend' als er zich een initiatief aandient.

7 Duurzaamheid komt niet integraal terug in andere beleidsnota's en is alleen belegd bij de portefeuillehouder. Doeltreffendheid en doelmatigheid zijn door het vage, onsamenvangende beleid niet te beoordelen, behalve op een aantal zeer specifieke onderdelen die vooral de eigen bedrijfsvoering aangaan (inkoop, openbare ruimte, facilitaire dienst); De adviezen van de beleidsadviseur duurzaamheid naar de andere beleidsonderdelen zijn vrijblijvend en niet verplichtend.

8 Door de vaagheid, onsamenvangendheid en vrijblijvendheid van het geformuleerde en geconcretiseerde beleid kan de raad moeilijk zijn controlerende rol vervullen en sturen op inhoud én proces. De raad is overigens weinig actief om daarin zelf aanverbetering aan te brengen, en het college daartoe aan te zetten. Het college heeft het hiermee te eenvoudig en ambtenaren krijgen te weinig richting en sturing om effectief hun rol in de voorbereiding en uitvoering te nemen. Met name als de gemeente vooral de regierol wil vervullen, vraagt dat van bestuurders (college) en ambtenaren de competentie van 'regisseur': de onzichtbare maar alom aanwezige hand die zorgt dat de spelers het spel maken en naar het doel bewegen.

6 BIJLAGEN

Normenkader

Maatschappelijke trends en visie

1. Definitie duurzaamheid is helder;
2. De maatschappelijke trends die invloed hebben op duurzaamheid zijn helder geformuleerd: landelijk, regionaal, lokaal;
3. Het college heeft een visie op duurzaamheid;
4. Het college heeft helder in scope waarop zij inzetten om bij te dragen aan de visie op duurzaamheid.

Beleidskader

1. Het college heeft een beleidsvisie ontwikkeld/vastgesteld betreffende beleid omtrent Duurzaamheid in de gemeente Houten;
2. Deze visie is uitgewerkt in beleidsdoelen;
3. Deze beleidsdoelen zijn SMART geformuleerd;
4. De raad heeft de beleidskaders vastgesteld;

5. Er is interne afstemming tussen de betreffende afdelingen (helderheid, integrale borging);
6. De gemeente heeft haar rol bepaald ten opzichte van maatschappelijke partners;
7. Het beleid is adequaat naar de uitvoerders gecommuniceerd.

Financiële en kwalitatieve (technische) kader

1. Het college heeft realistische financiële en technische kaders voor het beleid omtrent Duurzaamheid geformuleerd en de raad heeft deze vastgesteld;
2. Het college laat financiële ramingen toetsen; (zo ja: door wie?)
3. Voor zover derden betrokken zijn bij de duurzaamheid, zijn er duidelijke en transparante afspraken gemaakt?
4. Zijn er daarnaast nog andere partijen of burgerinitiatieven?

Uitvoering van het beleid

1. De uitvoering van het beleid dient de beleidskaders en -plannen te volgen;
2. Het beleid is doeltreffend (conform vooraf opgestelde doelen en tegen de ter beschikking gestelde middelen);
3. Het beleid is doelmatig (realisatie binnen

financiële kaders).

4. Indien afwijkend is uitgevoerd, is dit onderbouwd en gerapporteerd.

Verantwoording en toezicht

1. Het college houdt toezicht op de uitvoering van het beleid naar de aanpak van duurzaamheid;
2. Het college legt verantwoording af over het gevoerde beleid;
3. De informatievoorziening aan de raad is tijdig, helder en eenduidig en de raad houdt hiermee toezicht op de uitvoering van het beleid.
4. De raad heeft zelf alternatieven onderzocht en aangereikt.

Er zijn middelen aan de Raad beschikbaar gesteld voor specifiek onderzoek.

Bronnen

Algemeen

- Rijksagenda duurzaamheid: Green Deals
- Nationale monitor duurzame gemeenten 2015, Telos
- Monitor Duurzaam Nederland, CBS
- Lokale duurzaamheidsmeter, VNG
- Coalitieakkoord 2010-2014
- Beleidsakkoord 2014 -2018
- Klimaatbeleid 2009 -2012
- Milieubeleidsplan 2010-2014, plan van uitvoering 2010-2015 incl. activiteitencatalogus 2010-2014
- Nota van uitgangspunten uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2010-2011
- Uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2010-2011, Zichtbaar duurzaam in de samenleving.
- Terugblik uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2010 -2011
- Uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2012 -2013, Samen Redzaam
- Duurzaamheid Houten: resultaat onderzoek burgerpanel 2013.
- Houten 2025 Toekomstvisie
- Programma Duurzaam houten 2016 -2018

Wonen

- Actieplan geluid (2008 -2013)
- Actieplan geluid (2013 – 2018)
- Toelichting op proefverkaveling - concept “Woongebied Leebrug II 2^e fase “ te Houten Zuid
- Prestatieovereenkomst gemeente Houten en Viveste 2011 -2015
- Klimaatateliers Houten 2015
- Structuurvisie Eiland van Schalkwijk, december 2011
- Beoordelingskader Structuurvisie Eiland van Schalkwijk, december 2011
- Ontwikkelingskaart energie, en legenda
- Evaluatie windpark Houten, oktober 2015
- Plan van aanpak Regionale Coalitie Ruimtelijke Adaptatie:
- Notitie verbetering afvalscheiding 2015
- Uitvoeringsprogramma U-Thuis 2015-2016
- Notitie Hoofdlijnen project energiesprong, 2011
- Programma Ruimte: factsheet Houten Noord, factsheet Houten Zuid, factsheet buitengebied, motie werkwijze programma ruimte
- Website ADEM Houten, GroenZonnig Houten, duurzaamheidsfonds, werkgroep Houten milieu

Bedrijvigheid

- Bedrijventerrein de Meerpaal, verkaveling
- Uitgifte SWL- Meerpaal, november 2012
- Beleidsnota reclame in de openbare ruimte, mei 2013
- Retailvisie Houten 2015 -2025
- Platform maatschappelijk ondernemen

Mobiliteit

- Parkeervisie Houten 2012-2017
- Kringloopwinkel en fietstransferia 2014
- Bereikbaarheidsvisie Houten, september 2011

Duurzaam samenleven Buitengebied

- Voorontwerp- bestemmingsplan recreatiegebied Rondeel
- Visie recreatie en toerisme 2009

Bedrijfsvoering organisatie

- Slim inkopen doe je samen: inkoop en aanbestedingsbeleid 2014 -2018
- Deugdelijk materieel en financieel beheer

openbare ruimte in Houten RKC

onderzoek 2014

- Beeldkwaliteitskader Openbare Ruimte (BOR). december 2012
- Beheereisen Inrichting Openbare Ruimte (BIOR) oktober 2015
- Alle panden 2015-2024: asset management
- Leefbaarheidmonitor 2012

Raadsstukken

- Jaarstukken incl. jaarverslagen gemeente Houten 2010 t/m 2015
- Raadsvoorstel 2010-039 Nota van Uitgangspunten uitvoeringsprogramma 2010-2011
- Raadsvoorstel 2011-067 Uitvoeringsprogramma 2011-2012
- Collegebrief 11GR0542: Energiesprong
- Collegebrief 12GR0240-13GR0463: Duurzaamheidsfonds
- Collegebrief 14 GR0535 Verbouwing gemeentewerf
- Colleggebrief 15 GR0238 U-thuis

Geïnterviewde personen

Bregje Tettelaar, van Nunen,

beleidsmedewerker duurzaamheid

Marco Harms,

beleidsmedewerker duurzaamheid

Sanneke Lisman,

beleidsmedewerker RO, Eiland van Schalkwijk

Henny den Bieman,

gemeentesecretaris Houten

Michiel van Liere,

wethouder gemeente Houten

Eef Stiekema,

raadslid VVD

Hilde de Groot,

raadslid Groen Links

Bram Heijnsbroek,

Manager Vastgoed Viveste

Jaap Hordijk,

beleidsmedewerker Viveste betrokken bij

Energiesprong

Ernst van Zuijlen,

voorzitter ECOwijk

Wilko Kistenmaker,

Groen zonnig Houten

Colofon

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de rekenkamercommissie Houten.

Onderzoek & advies

Thérèse van Gijn | Adviesbureau van Gijn

Redactie

Ilse Crooy | Griffel & Bok

Ontwerp

Eveline Veldt | Griffel & Bok

januari 2017